

2006-cı ilin yanvar-iyun ayları üçün Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

Tədiyə balansının makroiqtisadi parametrləri

2006-cı ilin I yarısında ölkədə yüksək tempi iqtisadi artımın davam etməsi, milli məhsullara xarici tələbin (partnyor ölkələrdə iqtisadi artım) yüksəlməsi, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşması şəraitində kapital axınının genişlənməsi, dünya bazarlarında neftin qiymətinin yüksəlməsi kimi amillər tədiyə balansının parametrlərinin əhəmiyyətli yaxşılaşmasını şərtləndirmişdir.

2006-cı ilin 6 ayı ərzində tədiyə balansının ümumi saldosu müsbət olmuş və ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 3.1 dəfə artaraq ÜDM-in 6.8%-ni təşkil etmişdir.

Ölkədə yüksək tempi iqtisadi artım strategiyasının, o cümlədən onun vacib tərkib hissəsi olan neft-qaz strategiyasının uğurla reallaşdırılması ölkənin ixrac potensialının artmasını şərtləndirmişdir. Nəticədə əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq 2006-cı ilin I yarısında daxili yığım norması investisiyaları üstələnmiş, tədiyə balansının cari əməliyyatlar hesabında son illər müşahidə olunan mənfi saldo iri həcmli profisitlə əvəzlənmişdir.

2006-cı ilin 6 ayında cari hesabın saldosu müsbət 1064.1 mln. \$ məbləğində olaraq ÜDM-in 13.4%-nə bərabər olmuşdur.

Xarici ticarət balansının müsbət saldosu keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 4.6 dəfə artaraq ÜDM-in 40.4%-nə bərabər olmuş və cari əməliyyatlar hesabının mənfi saldosunun profisitlə nəticələnməsini şərtləndirən əsas amil olmuşdur. Bu isə öz növbəsində kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabında ilk dəfə yaranmış mənfi saldonu maliyyələşdirərək tədiyə balansının ümumi müsbət saldosunu şərtləndirmişdir.

Tədiyə balansının sektorlara ayrılmaqla təhlili isə göstərir ki, əvvəlki illərdə olduğu kimi 2006-cı ilin 6 ayında da xarici iqtisadi əməliyyatlar *neft-qaz sektoru* üzrə müsbət saldoya, qeyri-neft sektoru üzrə isə mənfi saldoya malik olmuşdur.

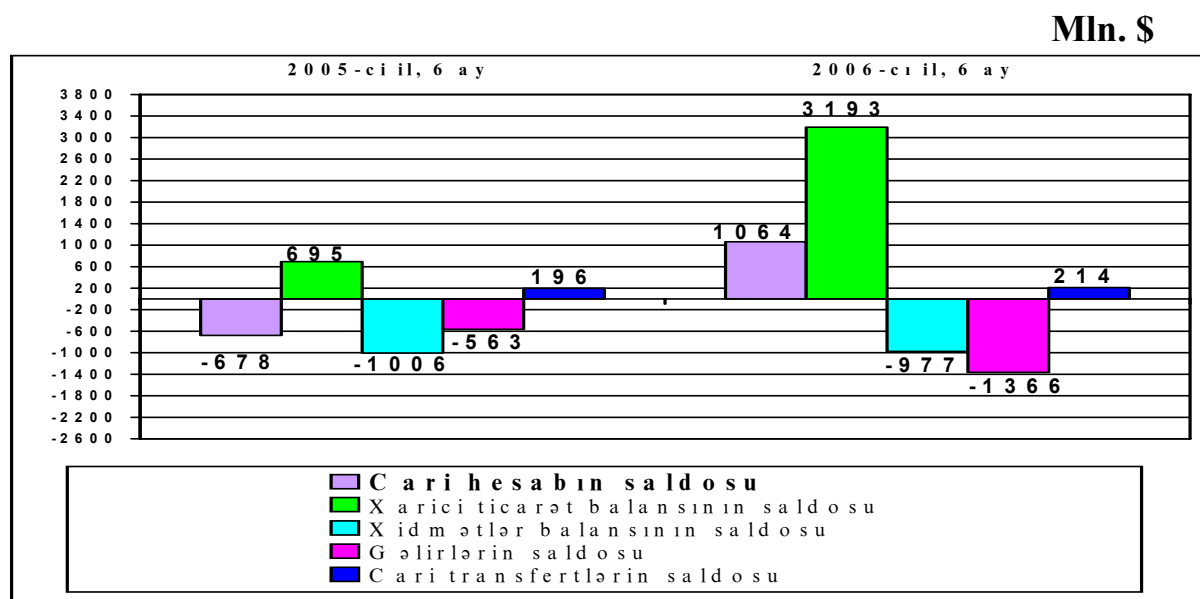
Neft-qaz sektoru üzrə ümumi daxilolmalar əsasən neftin ixracı və bu sektora cəlb edilən xarici kapitalın hesabına formalaşır. Bu sektor üzrə ödənişlər isə mənfəətin və investisiyaların repatriasiyasını, maşın, mexanizm və digər texnoloji avadanlıqların idxalının və Əsas İxrac Boru kəmərlərinin tikintiləri ilə bağlı Türkiyə və Gürcüstan ərazilərindəki işlərin maliyyələşdirilməsinə sərf olunan vəsaitləri əks etdirir. Neft-qaz sektoru üzrə yaranmış ümumi müsbət saldo iqtisadiyyatın digər sektorlarının xarici valyutaya tələbatının maliyyələşdirilməsini və ölkənin valyuta ehtiyatlarının artmasını təmin etmişdir.

Tədiyə balansının əsas analitik göstəriciləri

	2005-ci il, 6 ay		2006-cı il, 6 ay	
	Mln. \$	ÜDM-də %-lə	Mln. \$	ÜDM-də %-lə
<i>I.Cari əməliyyatlar hesabının saldosu</i>	<i>-678.0</i>	<i>-13.1</i>	<i>1064.1</i>	<i>13.4</i>
Xarici ticarət balansı	695.0	13.4	3192.7	40.4
Xidmətlər balansı	-1005.7	-19.4	-977.0	-12.4
Gəlirlər balansı	-562.8	-10.9	-1365.6	-17.3
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	-542.7	-10.4	-1230.9	-15.6
Cari transfertlər balansı	195.5	3.8	214.0	2.7
<i>II.Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabının saldosu</i>	<i>849.6</i>	<i>16.4</i>	<i>-524.8</i>	<i>-6.6</i>
Birbaşa investisiyalar	587.4	11.3	11.2	0.2
- Azərbaycan iqtisadiyyatına	2056.5	39.5	2413.9	30.5
- Xarici iqtisadiyyata	-526.8	-10.1	-522.3	-6.6
- İnvestisiyaların repatriasiyası	-942.3	-18.1	-1880.4	-23.7
Neft bonusu	-	-	1.0	-
Kreditlər və digər investisiyalar	262.2	5.1	-537.0	-6.8
<i>III.Tədiyə balansının ümumi saldosu</i>	<i>171.6</i>	<i>3.3</i>	<i>539.3</i>	<i>6.8</i>

Cari əməliyyatlar hesabı

2006-cı ilin 6 ayı ərzində ölkənin beynəlxalq iqtisadi fəaliyyətinin cari əməliyyatlar üzrə bütün sahələrində məcmu daxilolmalar və ödənişlər arasındakı balansda – *cari əməliyyatlar hesabında 1064.1 mln. \$ məbləğində* profit yaranmışdır.

Cari əməliyyatlar hesabında profsitin yaranması əsasən neft-qaz sektoru üzrə malların ixracının artımı ilə izah olunur. Belə ki, neft-qaz sektoru üzrə malların ixracı 2.5 mlrd. \$ olmuşdursa, 2006-cı ilin I yarısında bu göstərici 2 dəfə artaraq 4.9 mlrd. \$ çatmışdır. Bu isə öz növbəsində xarici ticarət balansının saldosunun da müsbət 695.0 mln. \$-dan 3.2 mlrd. \$-a qədər yüksəlməsini şərtləndirmişdir.

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 7.6 mlrd. \$ təşkil etmiş və 2005-ci ilin müvafiq göstəricisindən 54.3% çox olmuşdur. Ölkəyə idxal olunan malların həcmi 2.2 mlrd. \$ və ya ÜDM-in 28.1%-ni, ixracın həcmi isə 5.4 mlrd. \$ və ya ÜDM-in 68.4%-ni təşkil etmişdir. *Xarici ticarət balansı 3.2 mlrd. \$ məbləğində və ya ÜDM-in 40.4%-i həddində müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.*

Bütövlükdə, əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi həcmi 2.7 mlrd. \$, o cümlədən ixrac 2.6 mlrd. \$, idxal isə 0.1 mlrd. \$ məbləğində artmışdır.

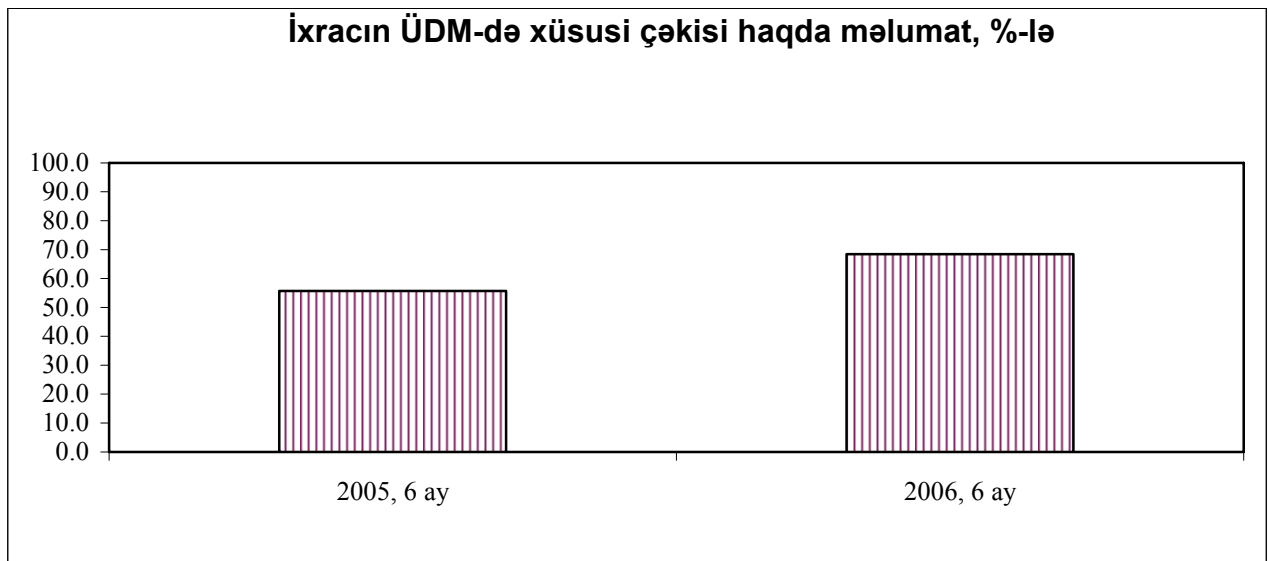
2006-cı ilin 6 ayında Azərbaycan dünyanın 123 dövləti ilə əmtəə ticarəti etmişdir. Xarici ticarətin 15.4%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 84.6%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Dövlətimizin İtaliya, Rusiya, Türkiyə, İsrail, Birləşmiş Krallıq, İran, Almaniya, Qazaxıstan, Gürcüstan və Çin ilə daha intensiv ticarət əlaqələri olmuşdur. Bütövlükdə Azərbaycan Respublikasının idxal-ixrac əməliyyatlarının 82.2%-i yuxarıda adı çəkilən əsas tərəf müqabilləri olan 10 dövlət ilə aparılmışdır.

2006-cı ilin I yarısında xarici ticarət üzrə əsas tərəf müqabilləri

	<i>(Mln. \$)</i>			
	<i>Əmtəə dövriyyəsi</i>	<i>İxrac</i>	<i>İdxal</i>	<i>Saldo</i>
<i>İtaliya</i>	3980	3905	75	+3830
<i>Rusiya Federasiyası</i>	650	145	505	-360
<i>Türkiyə</i>	366	176	190	-14
<i>İsrail</i>	324	309	15	+294
<i>Birləşmiş Krallıq</i>	228	8	220	-212
<i>İran (İslam Respublikası)</i>	189	138	51	+87
<i>Almaniya</i>	174	6	168	-162
<i>Qazaxıstan</i>	130	60	70	-10
<i>Gürcüstan</i>	125	123	2	+121
<i>Çin</i>	111	3	108	-105
<i>Başqaları</i>	1358	541	817	-276
<i>Cəmi</i>	7635	5414	2221	+3193
<i>O cümlədən:</i>				
<i>MDB dövlətləri</i>	1177	421	756	- 335
<i>Digər dövlətlər</i>	6458	4993	1465	+3528

Əmtəə ixracı. Xarici ticarətin daha da sərbəstləşdirilməsi, yanacaq kompleksinin ixracat yönümlü müəssisələrində istehsalın inkişafı, habelə dünya bazarında neftin, pambığın əlverişli qiymət konyunkturu ixracatın daha da artmasına təkan vermiş və 2006-cı ilin I yarısında əmtəə ixracı 2005-ci ilin müvafiq dövrünə nisbətən 1.9 dəfə artaraq 5.4 mlrd. \$ çox olmuşdur. Nəticədə ixracın ÜDM-də xüsusi çəkisi keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 12.7% artaraq 68.4%-ə çatmışdır. Bu isə ölkənin dünya

iqtisadiyyatına daha sıx inteqrasiya olunduğunu, onun *açıqlıq dərəcəsinin* yüksəldiyini göstərir.

İxrac olunmuş malların strukturunda neft məhsulları dominant yer tutmaqda qalmış və onların payına ümumi ixracın 91%-i düşmüşdür.

2006-cı ilin 6 ayı ərzində xarici dövlətlərə 4.9 mlrd. \$ neft məhsulları ixrac olunmuşdur ki, bu da 2005-ci ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 2 dəfə çoxdur. İxrac olunmuş bütün neft məhsullarının yalnız 810.9 mln. \$ neft emalı məhsullarının, 4.1 mlrd. \$ isə xam neftin ixracının payına düşür. İxrac olunmuş xam neftin 3.9 mlrd. \$ Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş neftin ümumi dəyəridir. Bunun da 711.5 mln. \$ Azərbaycanın payına düşən, 1.9 mlrd. \$ **“Əsrin müqaviləsi”** ilə bağlı xarici ölkələrin iri neft şirkətləri tərəfindən Azərbaycana yönəldilmiş birbaşa investisiyaların repatriasiyası (xam neft şəklində), yəni neft-qaz sektorunun xarici öhdəliklərinin azalması hesabına və 1.2 mlrd. \$ isə konsorsiumun xarici payçı şirkətlərinin mənfəəti kimi ixrac edilmiş neftdir. İxrac olunmuş ümumi xam neftin 170.6 mln. \$ isə ARDNŞ və ölkənin digər müəssisələri tərəfindən xaricə göndərilmişdir.

İxracın strukturu

(Mln. \$)

	2005-ci il, 6 ay		2006-cı il, 6 ay	
	Məbləğ, mln.	Xüsusi çəkisi, %	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-
İxrac - cəmi	2821.3	100.0	5413.9	100.0
o cümlədən:				
1.Yanacaq-xammal məhsulları	2657.3	94.2	5179.0	95.6
- neft məhsulları	2495.9	88.5	4928.9	91.0
- digər xammal	161.4	5.7	250.1	4.6
2.Maşın və avadanlıq	17.0	0.6	70.3	1.3
3.İstehlak malları	130.0	4.6	155.3	2.9
4.Digər mallar	17.0	0.6	9.3	0.2

Təqdirəlayiq haldır ki, 2006-cı ilin 6 ayı ərzində ölkənin **qeyri-neft sektorunun** payına düşən ixrac mallarının ümumi dəyəri 2005-ci ilin müvafiq dövrünə nisbətən 48.8% artaraq 484.1 mln \$ çatmışdır. Bu artım əsas etibarilə kimya məhsullarının, əlvan və qara metalların, pambıq mahlıcının və kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracının artımı hesabına olmuşdur.

Əmtəə idxalı. Təqdirəlayiq haldır ki, 2005-ci ilin 6 ayı ilə müqayisədə 2006-cı ilin I yarısı ərzində ölkəyə idxal olunan istehlak mallarının strukturunda ərzaq mallarının xüsusi çəkisi 4% azalmışdır. Bunun isə əsas səbəbi idxalı əvəz edən yeyinti məhsullarının istehsalının inkişafı ilə bağlıdır.

İdxalın strukturu

(Mln. \$)

	2005-ci il, 6 ay		2006-cı il, 6 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal-cəmi	2126.3	100.0	2221.2	100.0
cümlədən:				
1.İstehlak malları	688.4	32.4	777.8	35.0
- ərzaq məhsulları	268.2	12.6	272.4	12.3
- digərləri	420.2	19.8	505.4	22.7
2.İnvestisiya yönümlü mallar	1061.6	49.9	558.8	25.2
- beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları	1007.5	47.4	474.1	21.4
- digərləri	54.1	2.5	84.7	3.8
3. Digər mallar	376.3	17.7	884.6	39.8
- təbii qaz	162.0	7.6	247.0	11.1

Fiziki şəxslərin *idxalını* (380.0 mln. \$) və humanitar malları (19.7 mln. \$) da nəzərə almaqla 2006-cı ilin 6 ayı ərzində ölkəmizə 777.8 mln. \$ məbləğində istehlak

malları gətirilmişdir. Bunun da 35%-i, yəni 272.4 mln. \$ ərzaq məhsullarının payına düşür.

İdxalın strukturunda investisiya yönümlü maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 25.2% təşkil edərək 558.8 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bunun da 84.8%-ni beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində ölkəyə cəlb olunmuş investisiyalar hesabına idxal olunmuş mallar təşkil edir. Bundan başqa 2006-cı ilin 6 ayı ərzində ölkəyə 247.0 mln. \$ dəyərində təbii qaz və ümumi məbləği 637.6 mln. \$ bərabər olan istehsal təyinatlı maşın-avadanlıq, kimya, qara və əlvan metal məhsulları da gətirilmişdir.

Xidmətlər balansı

2006-cı ilin I yarısında xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuşdur və həmin xidmətlərin ümumi həcmi 1.8 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bunun da 1.4 mlrd. \$ qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 418.1 mln. \$ isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərdiyi xidmətlərdir. Beləliklə, xidmətlər balansının saldosu mənfi 977.0 mln. \$ olmuşdur ki, bu da ÜDM-in 12.4%-nə bərabərdir. Bu göstərici 2005-ci ilin 6 ayında 19.4%-ə bərabər olmuşdur.

Xidmətlər balansı kəsiri əsasən beynəlxalq kontraktlar çərçivəsində ölkənin neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlıdır. Belə ki, bu sektorda hesabat dövrü ərzində görülmüş işlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar ölkədə istifadə olunmuş 1.9 mlrd. \$ məbləğində birbaşa xarici investisiyaların 799.8 mln. \$ tikinti-quraşdırma və digər xidmətlərlə bağlı xərclərə görə xarici dövlətlərin rezidentlərinə ödənilmişdir. Bu isə xidmətlər balansının kəsirinin 81.9%-ni təşkil edir.

Beynəlxalq kontraktlar çərçivəsində neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlı xidmətlərin idxalını istisna etməklə xidmətlər balansı 2006-cı ilin I yarısının yekunlarına görə cəmi 177.2 mln. \$ həcmində mənfi saldo ilə nəticələnmişdir.

Tədiyə balansında öz əksini tapmış qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 19.8%-i nəqliyyat üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 366.0 mln. \$ bərabər olan nəqliyyat xidmətlərinin 56.7%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır.

Öz növbəsində Azərbaycanın rezidentlərinin göstərdiyi nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri 2005-ci ilin 6 ayına nisbətən 53.8% artaraq 158.7 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bu vəsaitin böyük hissəsi TRASEKA layihəsi çərçivəsində ölkə ərazisi vasitəsilə Orta Asiya ölkələri ilə Avropa ölkələri arasında tranzit yükdaşımalarının intensivləşməsi nəticəsində əldə edilmişdir.

Hesabat dövründə turizmlə bağlı xaricilərə göstərilən xidmətlərin dəyəri 35.6 mln. \$ bərabər olmuşdur ki, bunun da 23.8%-i (8.5 mln. \$) qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır. Təqdirəlayiq haldır ki, bu səfərlərlə bağlı xarici iş adamlarına göstərilən xidmətlərin dəyəri keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.5 mln. \$ artaraq 8.5 mln. \$ çatmışdır. Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri də 2005-ci ilin müvafiq dövrünə nisbətən 8.1% artaraq 90.8 mln. \$ məbləğində olmuşdur. Bunun da əsas hissəsi (87.9%-i) Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri xərclərinin (məkik idxal istisna olmaqla) payına düşür. Ümumiyyətlə, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici dövlətlər ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsində xüsusi çəkisi 19.5% təşkil etmişdir.

Gəlirlər

Gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 1.6 mlrd. \$ ötmüşdür. Bunun da 92.4%-ni (1.5 mlrd. \$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (1184.9 mln. \$) Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin xarici investorlarının payına düşən gəlirlərinin repatriasiyası (xam neft şəklində), qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (67.5 mln. \$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (neft-qaz sektoru da daxil olmaqla 92.5 mln. \$) təşkil edir.

Gəlirlərlə bağlı ölkəyə daxil olmuş vəsait 2005-ci ilin 6 ayında 99.1 mln. \$ olduğu halda, 2006-cı ilin 6 ayı ərzində bu göstərici 24.1% artaraq 123.0 mln. \$ bərabər olmuşdur. Bunun da əsas hissəsini - 28.4 mln. \$ Dövlət Neft Fondunun vəsaitlərinə, 26.2 mln. \$ Milli Bankın sərəncamında olan xarici valyuta ehtiyatlarına və 6.2 mln. \$

isə 2-ci pillə banklarının xaricdə yerləşdirilmiş aktivlərinə hesablanmış faizlər üzrə gəlirlər təşkil edir.

Cari transfertlər

Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 382.8 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bu məbləğin 78%-ni ölkəyə daxilolmalar təşkil edir. Belə ki, xarici ölkələrdən daxil olan pul baratlarının, humanitar malların, texniki və digər yardımların ümumi dəyəri 2005-ci ilin 6 ayına nisbətən 53.8 mln. \$ məbləğində artaraq 298.4 mln. \$ səviyyəsinə çatmışdır. Bu daxilolmaların əsas hissəsini, yəni 87.6%-ni xarici ölkələrdən fiziki şəxslərə köçürülən pul baratları, 11.5%-ni ölkəyə gətirilən humanitar idxal mallarının dəyəri, 0.9%-ni isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Bütövlükdə cari transfertlər üzrə əməliyyatların müsbət saldosu 2005-ci ilin 6 ayına nisbətən 9.5% artaraq 214.0 mln. \$ (ÜDM-in 2.7%-nə) bərabər olmuşdur .

Kapitalın və maliyyənin hərəkəti

2006-cı ilin I yarısında ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş xarici kapitalın ümumi həcmi 2.3 mlrd. \$ təşkil edərək obyektiv faktorların təsiri nəticəsində əvvəlki ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 4.3% az olmuşdur. Bunun isə əsas səbəbi beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində iri layihələrin xarici investorlar tərəfindən maliyyələşdirilməsinin tamamlanma mərhələsinə çatması ilə əlaqədar neft-qaz sektoruna cəlb olunan birbaşa xarici investisiyaların əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən 11.4% azalması ilə bağlıdır. Nəticədə, neft-qaz sektorunda istifadə olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 216.9 mln. \$ az olaraq 1.7 mlrd. \$ bərabər olmuşdur.

Hesabat dövrü ərzində ölkədən kapital axınının strukturunda da mühüm kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Belə ki, əvvəlki dövrlərdə ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş birbaşa investisiyaların repatriasiyası və xarici iqtisadiyyata yönəldilmiş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği əvvəlki ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 63.5% çox olaraq 2.4 mlrd. \$ çatmışdır. Bu artım əsas

etibarilə “Əsrin müqaviləsi” ilə bağlı neft-qaz sektorunun xarici öhdəliklərinin azalması hesabına xarici ölkələrin iri neft şirkətləri tərəfindən Azərbaycana yönəldilmiş birbaşa investisiyaların repatriasiyasının həcminin artması ilə bağlıdır. Belə ki, 2005-ci ilin müvafiq dövründə neft-qaz sektoru üzrə repatriasiya olunmuş investisiyaların həcmi 940.8 mln. \$ məbləğində olduğu halda, 2006-cı ilin 6 ayında bu göstərici 99.3% artaraq 1.9 mlrd. \$ çatmışdır.

Ölkədə istifadə olunmuş xarici kapital axınının strukturu

	2005-ci il, 6 ay		2006-cı il, 6 ay		2006-cı il 2005-ci ilə nisbətən, %-lə
	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	Mln. \$-la	Xüsusi çə- kisi, %-lə	
Birbaşa investisiyalar	1973.3	83.0	1893.4	83.2	95.9
- neft-qaz sektoru	1910.9	80.4	1694.0	74.4	88.6
- digər sektorlar	62.4	2.6	199.4	8.8	319.6
Kreditlər və digər investisiyalar	405.2	17.0	382.6	16.8	94.4
- dövlət təminatlı kreditlər	50.3	2.1	160.9	7.0	319.9
- dövlət təminatı olmayan kreditlər	251.4	10.6	176.8	7.8	70.3
- neft-qaz sektoru	203.6	8.6	102.3	4.5	50.2
- digərləri	47.8	2.0	74.5	3.3	155.9
- digər investisiyalar	103.5	4.3	44.9	2.0	43.4
Neft bonusu	-	-	1.0	-	-
C Ə M İ	2378.5	100.0	2277.0	100.0	95.7

Birbaşa investisiyalar

İqtisadi artımın stimullaşdırılması baxımından ən effektiv formada - birbaşa investisiyalar formasında ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuş daxilolmalar 1.9 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 7.3% azalsa da, 89.5% təşkil etmişdir. Bu sərmayələr iri neft-qaz layihələrinin, BİPİ Eksploreyşn (Şah Dəniz) Ltd. və Cənub Qafqaz Kəməri Şirkətinin (Bakı- Tiflis-Ərzurum qaz kəmərinin) tikintisi layihəsi və Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin Azəri-Çıraq-Günəşli yatağında görülən işlərin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuşdur.

Təqdirəlayiq haldır ki, hesabat dövrü ərzində qeyri-neft sektoru üzrə bir çox xarici sərmayəli müəssisələr və firmalar tərəfindən iqtisadiyyatımızın müxtəlif sahələrinə birbaşa investisiyalar şəklində yönəldilmiş xarici kapital xeyli artmışdır. Belə ki, əvvəlki ilin 6 ayı ilə müqayisədə qeyri-neft sektoruna yönəldilmiş birbaşa investisiyaların ümumi həcmi 3.2 dəfə artaraq 199.4 mln. \$ olmuşdur. Nəticədə qeyri-neft sektorunun xüsusi çəkisi birbaşa xarici investisiyaların strukturunda 3.2%-dən 10.5%-ə qədər yüksəlmişdir.

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə iqtisadiyyatımızda istifadə olunmuş xarici sərmayələrin ümumi həcmnin 16.8%-ni birbaşa dövlət və dövlət təminatlı kreditlər, özəl sektora cəlb olunan kredit və ssudalar, depozitlər və s. kapital axınları təşkil edir.

2006-cı ilin 6 ayı ərzində tədiyə balansında əks etdirilmiş bu göstəricilərin ümumi məbləği 382.6 mln. \$ bərabər olmuşdur. Həmin məbləğin 42.1%-i (160.9 mln. \$) birbaşa dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlərdir. Bunun da 18.8 mln. \$ Dünya Bankından daxil olmuş, 142.1 mln. \$ isə əsas etibarlı ilə “Azərenerji” Səhmdar Cəmiyyəti, “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserni, Bakı-Rusiya avtomobil yolunun yenidən qurulması, Azərbaycanın İpək yolunun və irriqasiya-drenaj sisteminin bərpası üzrə investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi ilə bağlı beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlar tərəfindən ayrılmış kreditlərin istifadə olunmuş hissəsidir. 176.8 mln. \$ vəsait isə dövlət təminatı olmayan kreditlərdir. Bunun da 102.3 mln. \$ beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində görülən işləri maliyyələşdirmək üçün ssuda şəklində beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından cəlb edilən vəsaitdir. 74.5 mln. \$ isə əsas etibarlı ilə banklar, birgə müəssisələr və firmalar tərəfindən cəlb olunmuş kreditlərdir. Bu da öz növbəsində əvvəlki ilin müvafiq dövrünün göstəricisindən 1.6 dəfə çoxdur.

Ölkənin beynəlxalq investisiya mövqeyi

2006-cı ilin I yarısı ərzində tədiyə balansı üzrə kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabında aparılmış əməliyyatlar ölkənin **beynəlxalq investisiyalar balansının** aktivlər və öhdəliklər bölmələrinin müvafiq olaraq 1.8 mlrd. və 805.0 mln. \$ məbləğində artmasını şərtləndirmişdir. Nəticədə xalis beynəlxalq investisiya mövqeyinin əməliyyatlar üzrə dəyişməsi 1.0 mlrd. \$ məbləğində müsbət saldoya bərabər olmuşdur.

Beləliklə, 2006-cı ilin 01 yanvar tarixinə olan ölkənin xalis beynəlxalq investisiya mövqeyinin 9347 mln. \$ mənfi saldosu məzənnə fərqi də nəzərə alınmaqla 991.0 mln. \$ məbləğində azalaraq 01 iyul 2006-cı il tarixinə mənfi 8356 mln. \$ bərabər olmuşdur.

İnvestisiya mövqeyinin hələ də belə yüksək mənfi saldo ilə nəticələnməsi *pozitiv hal olaraq ölkə rəhbərliyinin* son on ildə apardığı uğurlu iqtisadi siyasətlə əlaqədar xarici kapitalın ölkəyə nəzərəcarpacaq dərəcədə axınının davam etməsi ilə bağlıdır. Belə ki, bu illər ərzində iqtisadi artımın stimullaşdırılması baxımından ən effektiv forma olan - birbaşa investisiyalar şəklində cəlb olunmuş vəsaitin ümumi həcmi 22.0 mlrd. \$ çox olmuşdur. Bu vəsaitdən 9.0 mlrd. \$ çoxu investisiyaların repatriasiyası kimi (əsasən xam neft şəklində) geri qaytarılmış və nəticədə 2006-cı ilin 01 iyul tarixinə *özal sektora* daxil olan müəssisələrin birbaşa xarici investorlar qarşısındakı öhdəliklərinin qalığı 13.3 mlrd. \$ bərabər olmuşdur. Bu öhdəliklərin isə 85%-i, yəni 11.3 mlrd. \$ beynəlxalq neft kontraktları çərçivəsində həyata keçirilən layihələrlə bağlı *“Neft-qaz sektoru”* nun payına düşür.

Pozitiv hal olaraq onu da qeyd etmək lazımdır ki, ölkənin **bank sektorunun** xalis beynəlxalq investisiya mövqeyi 2006-cı ilin 01 iyul tarixinə müsbət 2 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu isə öz növbəsində ölkənin beynəlxalq investisiya mövqeyi üzrə yaranmış mənfi saldonun müəyyən qədər azalmasına təsir göstərmişdir.

Ölkənin xalis beynəlxalq investisiya mövqeyinin mənfi saldosunun 4.3 mlrd. \$ digər investisiyalar kateqoriyasına daxil olan depozitlər, kreditlər, debitor borcları və digər öhdəliklərdir. Bunun da 42.5 %-i, yəni 1806 mln. \$ birbaşa dövlət və dövlət təminatına əsasən ölkəyə cəlb olunmuş kreditlərlə əlaqədar yaranmış dövlət borcunun

payına düşür. Bu öhdəliklərin ÜDM-in həcmində xüsusi çəkisi keçən ilin 6 ayı ilə müqayisədə 6.8% azalaraq cəmi 22.8%-ə bərabər olmuşdur.

Nəticədə əgər 2005-ci ilin I yarısının yekunları üzrə xarici dövlət borcunun ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarına nisbəti 69.6%-ə bərabər idisə, 2006-cı ilin I yarısının yekunlarına görə bu göstərici 57.2%-ə qədər azalmışdır. Beləliklə, xarici dövlət borcunun həcmi ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarından 1.4 mlrd. \$ az olmuşdur.

Ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi

Azərbaycan iqtisadiyyatına yönəldilmiş xarici sərmayələrin və ölkənin ixrac potensialının durmadan artması və aparılan uğurlu iqtisadi siyasət xarici dövlət borcu və ölkənin neft-qaz sektorunun xarici öhdəlikləri üzrə olan tələbatı, idxal olunmuş əmtəə və xidmətlərin dəyərini tam maliyyələşdirməklə yanaşı, ölkənin strateji xarici valyuta ehtiyatlarının da artmasını təmin etmişdir. Belə ki, hesabat dövrü ərzində strateji valyuta ehtiyatları 25.6% artaraq 2006-cı il 01 iyul tarixinə 3159.3 mln. \$ həcmində olmuşdur. Bunun da 1579.1 mln. \$ Dövlət Neft Fondunun aktivlərindən, 1580.2 mln. \$ isə Milli Bankın məcmu beynəlxalq aktivlərindən ibarətdir. Bu vəsaitin də 1109.2 mln. \$ Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarından ibarətdir ki, bu da neft-qaz sektoru istisna olmaqla malların və xidmətlərin 3.3 aylıq idxalını maliyyələşdirməyə imkan verir. Bu isə dünya təcrübəsində qəbul olunmuş beynəlxalq kifayətlilik meyarından da yüksəkdir.

Bütövlükdə, 2006-cı ilin I yarısında tədiyə balansının parametrləri xarici sektorda dayanıqlı tarazlığın mövcud olmasına və bunun da ölkə daxilindəki inkişaf proseslərinin dəstəklənməsində mühüm makroiqtisadi faktor olmasına dəlalət edir.